



AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ELM VƏ TƏHSİL NAZİRLİYİ
“NAXÇIVAN” UNİVERSİTETİ
FƏNN SİLLABUSU

Təsdiq edirəm: _____ Dos.N.M.Məmmədova

Tarix: 07 sentyabr 2022

Fənnin təsviri	Fənn (adı, krediti)	Dilçiliyə giriş
	Fakültə	Pedaqoji
	İxtisas	Filologiya
	Səviyyə (bakalavriat, magistratura)	Bakalavr
	Kurs	I
	Semestr	I
	Təlimçi	Qənirə İzətulla qızı Əsgərova
	e-mail	asgerovaganira@gmail.com
	Telefon	050 377 78 69
	Dərs günləri və saatları	V gün 1-ci saat müəhazirə + seminar
Tədris dili	Azərbaycan	
Baza/ Seçmə	Bölmə	
Tələb olunan dərslərlər və dərs materialları	Əsas ədəbiyyat 1. N.Məmmədov, A.Axundov, Dilçiliyə giriş, Bakı: 1966 2. A.Babayev. Dilçiliyə giriş, Bakı: 2002 3. Ə.Dəmirçizadə. Dil və dilin fonetik vahidləri, Bakı: 1965 4. F. Veysəlov. Struktur dilçilik. Bakı: 2005 5. Ə. Rəcəbov. Dilçiliyə giriş fənnindən müəhazirə mətnləri. 2003 6. Q.Əsgərova. "Dilçiliyə giriş" fənnin tədrisində İKT-nin tətbiqi təcrübəsindən. Bakı: 2010	
	Əlavə ədəbiyyat 1.	
İstifadə ediləcək web səhifələr		
Fənnin xülasəsi	"Dilçiliyə giriş" fənni filologiya, xarici dil ixtisaslarında tədris olunur və bu fənn tələbələrə dil və dilçilik haqqındakı nəzəri biliklərin mənimsədilməsinə xidmət edir.	
Fənnin məqsədləri	"Dilçiliyə giriş" fənninin məqsədi tələbələrdə dil və dilçilik haqqında ilkin nəzəri biliyin formalaşmasına kömək etməkdir. "Dilçiliyə giriş" fənni tələbələrin sonradan bir sıra nəzəri, habelə müəyyən praktik fənlərin tədrisi zamanı rast gələ biləcəkləri müddəaları, nəzəri fikirləri, terminləri və s. daha effektiv qavramaları və yadda saxlamaları üçün ümumi baza yaradır.	
Öyrənmə nəticələri	Bu fənnin tədrisində bu nəticələr əldə edilir: Bu fənn dil, onun yaranması, mənşəyi, mahiyyəti, cəmiyyətdə mövqeyi, insan həyatında rolu və s. barədə tələbələrə ümumi məlumat verir və onları dilçilik cərəyanları, məktəbləri, bu məktəblərin görkəmli nümayəndələri və onların yaratdıqları nəzəriyyələri öyrədir. Dilçiliyə giriş fənni dilin yarusları və onların bir-biri ilə əlaqəsi haqqında tələbələrə məlumatlandırır, dillə təfəkkürün əlaqəsini açıqlayır və tələbələrə mənimsədilir. Dilçiliyin sahə və şöbələri, onların vahidləri, növləri vəs haqqında bilikləri tələbələrə mənimsədilir. "Dilçiliyə giriş" dilçi-filoloqlar üçün baza fənni rolunu oynamaqdan başqa, onların analitik-tənqidi təfəkkürünü möhkəmlədir, tarix və ictimai sahədə biliklərini artırır və onların dil öyrənmə qabiliyyətinə təkan verir	
Tədris metodları	Mühazirə	Hər bir mövzu mənimsədilir
	Qrup müzakirəsi	Tələbələrə fərdi mövzuda prezentasiyalar verilir və müzakirə aparılır
	Təcrübi məşğələ	Yeni mövzu əyani vəsaitlərin (PPT və video

		fayllar) nümayişi ilə izah edilməlidir
	Simulyasiya	Tələbələrə dərsə aid nümunələr üzərində praktiki iş aparılmalı, simulyasiya proqramlarından istifadə edilərək nəticələr qeyd edilməlidir
	Layihə	
	Digər	
Qiymətləndirmə	Mövzunun mənimsənilməsi	Faiz nisbəti (%) və ya bal
	Balların maksimum miqdarı	100 bal
	1. Semestr ərzində toplanmış maksimum bal	50 bal (50%)
	- Dərsə davamiyyətə görə maksimum bal	10 bal (10%)
	- Tələbələrin sərbəst işinə görə maksimum bal	10 bal (10%)
	- Seminar və laboratoriya dərslərinin nəticələrinə görə maksimum bal	30 bal (30%)
	Qeyd: seminar dərslərində tələbənin jurnalda ən azı 3 (üç qiyməti olduğu halda, ona tədrisin bu növü üzrə ballar hesablanır. Əks təqdirdə tələbəyə bal hesablanmır.	
2. İmtahan nəticələrinə görə maksimum bal	50 bal (50%)	
3. Fənnin mənimsənilməsi qaydası: semestr ərzində imtahan nəticəsinə görə toplanan balların cəmi 50-dən yuxarı olan tələbələr fənni mənimsəmiş hesab edilir.		
- 51 baldan aşağı – “qeyri kafi” – F		
- 51 – 60 - “qənaətbəxş” – E		
- 61 – 70 – “kafi” – D		
- 71 – 80 – “yaxşı” – C		
- 81 – 90 – “çox yaxşı” – B		
- 91 – 100 – “əla”		
Cəmi:		100 bal (100%)
Qiymətləndirmə metodları	Qiymətləndirmə metodları	Tapşırıqlar: Sərbəst iş mövzuları verilir və semester sonu yoxlanılıb qiymətləndirilir.
		<ol style="list-style-type: none"> 1. Fonetika.Sait və Samitlər .müqayisəli təsnif 2. XIX əsr dilçiliyi 3. Orta dövr dilçiliyi 4. Sintaksik .Sintaqm və söz birləşmələri. Cümlə və hökm 5. Dilin mahiyyəti 6. Dilin əmələ gəlməsi haqqında nəzəriyyələr 7. Məcəzlar .Metafora,metonimiya və s. 8. Dilin funksiyaları 9. Qrammatik vasitələr 10. Mürəkkəb cümlə 11. Qədim dövr dilçiliyi 12. Orta və intibah dövrü dilçiliyi 13. Dilçiliyin sahə və şöbələri 14. Leksikologiya.Dilin lüğət tərkibi və lüğət fondu 15. Ümumi qrammatik kateqoriyalar 16. Tipoloji təsnifə aid dillərin xüsusiyyətləri 17. Hind-Avripa dilləri ailəsi 18. Dilçiliyin dəqiq elmlərlə əlaqəsi 19. Dilçiliyin hümanitar elmlərlə əlaqəsi 20. Dillərin genealoji təsnifi 21. Xüsusi qrammatik kateqoriyalar 22. Dillərin tipoloji təsnifi
		Təqdimat: Slaydlarla hazırlanan mövzular təqdimat şəklində sunulur

		qiymətləndirilir
--	--	------------------

Qaydalar

Davamiyyət: Fənn üzrə ayrılmış bütün saatların 25%-dən çoxunda iştirak etməyən tələbə imtahana buraxılmır.

Buraxılmış imtahan və ya tapşırıqlar: Tələbə planlaşdırılan təqdimatda və ya imtahanda iştirak edə bilməyəcəyi təqdirdə əvvəlcədən məlumat verməlidir. Tam sinif iştirakı və təyin olunmuş ev tapşırığını yerinə yetirilməsi gərəklidir.

Tədqiqat işlərində, hazırlanmış layihələrdə istifadə olunan mənbələrə istinad verilməlidir. Bununla birlikdə, tələbə tərəfindən təhlil edilmədən, yalnız istinad və sitatlardan ibarət olan hər hansı bir tədqiqat işi qəbul edilə bilməz.

Testlər zamanı köçürmə, təyin edilmiş qaydalara tabe olunmadığı təqdirdə tələbə imtahan nəticəsinin ləğv olunması ehtimalı daxil olmaqla cəzalandırılacaqdır.

Təqdimatların / layihə sənədlərinin mövzuları fənni tədris edən müəllim tərəfindən əvvəlcədən müəyyənləşdiriləcəkdir. Müəllim ilə əvvəlcədən razılaşdırıldığı təqdirdə digər tələbələrə əməkdaşlığa icazə verilə bilər.

Tematik plan

Həftə	Tarix	Mövzular	Dərslik / Tapşırıq / Ədəbiyyat
1		<p>Dilçiliyin obyektı və predmeti və başqa elm sahələri ilə əlaqəsi</p> <p>Qısa icmal: Dilçiliyin obyektı nitq fəaliyyəti, predmeti dildir. Nitq fəaliyyəti bir neçə elmin obyektidir və hər bir elm burdan öz predmentini seçir. Dilçiliyin digər elmlərlə əlaqəsi əsasən iki parametərə görə müəyyənləşir. Tədqiqat obyektinə görə (humantar elmlərlə), tədqiqat metoduna görə (dəqiq elmlərlə). Dilçilik ədəbiyyatşünaslıq, tarix, fəlsəfə, məntiq, coğrafiya, riyaziyyat və s. elmlərlə əlaqədardır. Dərs prosesində bu əlaqənin istiqamətləri izah edilir</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. N.Məmmədov, A.Axundov, Dilçiliyə giriş, Bakı: 1966 2. A.Babayev. Dilçiliyə giriş, Bakı: 2002 səh.11 3. Ə.Dəmirçizadə. Dil və dilin fonetik vahidləri, Bakı: 1965 4. F. Veysəlov. Struktur dilçilik. Bakı: 2005 5. Ə. Rəcəbov. Struktur dilçilik. Bakı: 2003
2		<p>Dilçiliyin inkişafı tarixi. Qədim və orta dövr dilçiliyi</p> <p>Qısa icmal: Qədim dövr dilçiliyinə dörd dilçilik məktəbi daxildir. Hind dilçilik məktəbinin banisi Paninindir. Sanskrit və prakrit dilləri arasında müqayisə aparmışdır. Hind dilçiliyi məktəbi dilçiliyin fonetika, leksikologiya və qrammatika sahəsində müəyyən işlər görmüşlər. Nitq hissələrinin 3 qrupa ayırmışlar. Sanskrit dilinin lüğətini tərtib etmişlər.Çin dilçiliyində dörd kitab yaranmışdır. Dialekto-logiya və lüğətçilik inkişaf etmişdir.Yunan dilçiliyi iki dövrə ayrılır. Fəlsəfə, qrammatika dövrü. Yunan dilçiliyin əsasında Roma dilçiliyi yaranmışdır. Orta dövrdə şərq və qərb dilçiliyi inkişaf etmişdir.Ərəb dilçiliyi Bağdat və Küfə məktəblərinə ayrılır.Qərbdə isə ingilis və fransız dilçiliyi ink.etdi.Süni dil məsələsi irəli sürüldü.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. N.Məmmədov, A.Axundov, Dilçiliyə giriş, Bakı: 1966 2. A.Babayev. Dilçiliyə giriş, Bakı: 2002 səh.73 3. Ə.Dəmirçizadə. Dil və dilin fonetik vahidləri, Bakı: 1965 4. F. Veysəlov. Struktur dilçilik. Bakı: 2005 <p>Ə. Rəcəbov. Struktur dilçilik. Bakı: 2003</p>

3		<p>Dilçiliyin sahə və şöbələri. Fonetika. Leksikologiya Qısa icmal: Dilçiliyin sahələrini iki parametərə görə müəyyənləşdirə bilərik: əhatə dairəsinə görə: Ümumi və xüsusi. Tədqiqatın xarakterinə görə: nəzəri və tətbiqi. Ümumi dilçilik dilin mənşəyindən tutmuş struktur elementlərin xarakterinə qədər öyrənir. Xüsusi dilçilik konkret bir dil və ya dil ailəsi nəzərdə tutulur. Nəzəri dilçilik dilin nəzəri problemlərini, fəlsəfi sosial linqvistik problemləri, substrat və superstrat problemlərini öyrənir. Tətbiqi dilçiliyə yazı, lüğətçilik, sinxron, avtomat tərcümə daxildir. Dilin şöbələri iki qrupa ayrılır: dilin strukturunu öyrənən şöbələr- bunların hər birini öz vahidi var. Dilçiliyin ümumi şöbələri: bunların öz vahidi yoxdur. Bunlara dil tarixi, üslubiyyat, dialektologiya. Fonetika, fonetikanın növləri, vahidi-fonemdir. Dil vahidlərinin mənasını və cildini dəyişən ən kiçik vahiddir. Dilin lüğət tərkibini təşkil edir. Leksikologiyanın tarixi, təsviri və müqayisəli növləri var. Vahidi-leksemdir. Leksemlər mənalı vahidlərdir. Sözümlərsə leksik və qrammatik mənası var. Leksik mənanın əşyəvi, nominativ, məcazi, əzizləmə mənalı vardır. Sözümlərsə funksiyaları nominativ (adlandırma), ekspresiv (obrazlılıq), siqnifikativ (anlayışa işarə etməsi), ümumiləşdirici (sözümlərsə aid olduğu əşyanın heç bir əlamətini ifadə etməsi).</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. N.Məmmədov, A.Axundov, Dilçiliyə giriş, Bakı: 1966 2. A.Babayev. Dilçiliyə giriş, Bakı: 2002 səh. 210 3. Ə.Dəmirçizadə. Dil və dilin fonetik vahidləri, Bakı: 1965 4. F. Veysəlov. Struktur dilçilik. Bakı: 2005 <p>Ə. Rəcəbov. Struktur dilçilik. Bakı: 2003</p>
4		<p>Qrammatika. Morfologiya. Qrammatik kateqoriyalar Qısa icmal: Morfologiya qrammatikanın bir növüdür. Forma-şəkil mövqeyindən çıxış edir. Morfologiyanın vahidi morfemdir. Morfoloji cəhətdən bölünməyən vahiddir. Qrammatik mənalı ifadə etmək üçün qrammatik kateqoriyalardan, qrammatik vasitələrdən istifadə olunur. Qrammatik kateqoriyalar ümumi və xüsusi olmaqla iki yerə bölünür. Ümumi qrammatik kateqoriyalara hal, kəmiyyət, cins, xəbərlilik. Xüsusi qrammatik kateqoriyalara mənsubiyyət, dərəcə və s. aiddir.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. N.Məmmədov, A.Axundov, Dilçiliyə giriş, Bakı: 1966 2. A.Babayev. Dilçiliyə giriş, Bakı: 2002 səh. 341 3. Ə.Dəmirçizadə. Dil və dilin fonetik vahidləri, Bakı: 1965 4. F. Veysəlov. Struktur dilçilik. Bakı: 2005 <p>Ə. Rəcəbov. Struktur dilçilik. Bakı: 2003</p>
5		<p>Dilin mahiyyəti və funksiyaları Qısa icmal: Dil ictimai hadisədir, əsas ünsüyyət vasitəsidir, sistemlər sistemidir, sinfi deyil, bioloji, fizioloji, psixoloji hadisə deyildir. Dil obyektivdir, özünəməxsus qanunları var, təfəkkürlə vəhdətdir. Dil nitqin maddi bazası, nitq işə dilin ifadə vasitəsidir. Dilin kommunikativ (ünsüyyət yaratma), emotiv (tez çatdırma), nominativ (adlandırma), ekspresiv (obrazlılıq), idraki (müərrəd anlayışların dərk edilməsi) İnteqral (dil digər xalqlar arasında ünsü.) diferensial (dil digər xalqlar arasında ünsüyyət vasitəsi olmaması)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. N.Məmmədov, A.Axundov, Dilçiliyə giriş, Bakı: 1966 2. A.Babayev. Dilçiliyə giriş, Bakı: 2002 səh. 163 3. Ə.Dəmirçizadə. Dil və dilin fonetik vahidləri, Bakı: 1965 4. F. Veysəlov. Struktur dilçilik. Bakı: 2005 <p>Ə. Rəcəbov. Struktur dilçilik. Bakı: 2003</p>
6		<p>Dilin əmələ gəlməsi haqqında nəzəriyyələr Qısa icmal: Dilin mənşəyi haqqında idealist və materialist nəzəriyyələr var. Fərdi və sosial nəzəriyyələr: səs təqlidi, nidalar, jestlər nəz-fərdi, ictimai razılaşma əmək hıçqırıqları nəz. İctimai nəz.-dir. Bu nəzəriyyələr dilin mənşəyini təşkil edə bilmir. bir sıra nöqsanlar buna imkan vermir. Danışığ və eşitmə orqanların, inkişafı, beynin siqnal ötürməsi, təfəkkürün yaranıb inkişaf etməsi dilin yaranmasında mühüm rol oynayır.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. N.Məmmədov, A.Axundov, Dilçiliyə giriş, Bakı: 1966 2. A.Babayev. Dilçiliyə giriş, Bakı: 2002 səh. 190 3. Ə.Dəmirçizadə. Dil və dilin fonetik vahidləri, Bakı: 1965 4. F. Veysəlov. Struktur dilçilik. Bakı: 2005 <p>Ə. Rəcəbov. Struktur dilçilik. Bakı: 2003</p>

7		<p>Yazı nəzəriyyəsi Qısa icmal: Dünyanın ikinci böyük kəşfi yazıdır. Yazının növləri: əşyəvi (fikirlər əşya vasitəsi ilə ifadə edilir), şəkilli (fikirlər piktoqramla ifadə olunur. Cümlə ifadə edir). Sillaboqrafik yazı (heca yazısıdır. Hər bir işarə bir yazını bildirir), ideoqrafik yazı (söz ifadə edir). ən çevik yazı isə fonografik yazıdır. Sürətli yazılardan biri də stenoqrafik yazıdır. Yazının digər bir növü daktilo (lallar) və braille(korlar üçün əlifba) yazıdır.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. N.Məmmədov, A.Axundov, Dilçiliyə giriş, Bakı: 1966 2. A.Babayev. Dilçiliyə giriş, Bakı: 2002 səh. 236 3. Ə.Dəmirçizadə. Dil və dilin fonetik vahidləri, Bakı: 1965 4. F. Veysəlov. Struktur dilçilik. Bakı: 2005 <p>Ə. Rəcəbov. Struktur dilçilik. Bakı: 2003</p>
8		<p>Dünya dillərinin təsnifi Qısa icmal: dünya dilləri morfoloji, genealoji, arial, funksional və s. təsnif olunur. Morfoloji təsnifə tipoloji təsnif də deyirlər. 1808-ci ildə isə F.Şleyxer ilk dəfə morfoloji prinsipi müəyyənləşdirmişdir. Genealoji təsnif ilk dəfə F.Bopp tərəfindən müəyyənləşdirilmişdir. Areal təsnif əsasən XIX əsrin sonlarında meydana gəlmişdir. Hər hansı bir dilin respublika səviyyəsində yayılması və xəritəyə köçürülməsidir. Funksional təsnifdə buna linqvo sosioloji təsnif də deyirlər. Dillərin funksional fəaliyyət dairəsi, işlənmə sferalar funksional təsnifin əsasını təşkil edir.</p> <p>dünya dilləri morfoloji, genealoji, arial, funksional və s. təsnif olunur. Morfoloji təsnifə tipoloji təsnif də deyirlər. 1808-ci ildə isə F.Şleyxer ilk dəfə morfoloji prinsipi müəyyənləşdirmişdir. Genealoji təsnif ilk dəfə F.Bopp tərəfindən müəyyənləşdirilmişdir. Areal təsnif əsasən XIX əsrin sonlarında meydana gəlmişdir. Hər hansı bir dilin respublika səviyyəsində yayılması və xəritəyə köçürülməsidir. Funksional təsnifdə buna linqvo sosioloji təsnif də deyirlər. Dillərin funksional fəaliyyət dairəsi, işlənmə sferalar funksional təsnifin əsasını təşkil edir.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. N.Məmmədov, A.Axundov, Dilçiliyə giriş, Bakı: 1966 2. A.Babayev. Dilçiliyə giriş, Bakı: 2002 səh. 440 3. Ə.Dəmirçizadə. Dil və dilin fonetik vahidləri, Bakı: 1965 4. F. Veysəlov. Struktur dilçilik. Bakı: 2005 <p>Ə. Rəcəbov. Struktur dilçilik. Bakı: 2003</p>

Sıra N-sı	Seminar Mövzuların adı	Saat	Tarix
1	Dilçiliyin obyekt və predmeti və başqa elm sahələri ilə əlaqəsi	2	
2	Dilçiliyin inkişafı tarixi	2	
3	Dilçiliyin sahə və şöbələri. Fonetika. Leksikologiya	2	
4	Qrammatika.	2	
5	Dilin mahiyyəti və funksiyaları	2	
6	Dilin əmələ gəlməsi haqqında nəzəriyyələr	2	
7	Yazı nəzəriyyəsi	2	
8	Dünya dillərinin təsnifi	1	
	Cəmi:	15s.	

Fənn müəllimi:

Dos.Q.İ.Əsgərova

